

7. Постанова Кабінету Міністрів «Деякі питання електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів» від 8 вересня 2016 р. № 606. Офіційний вісник України. 2016. № 73. Ст 2455.

Ключові слова: електронна демократія, електронний уряд, електронні послуги, цифрові трансформації, сервісно-орієнтований процес, публічне управління, безпека.

Key words: e-democracy, e-government, e-services, digital transformations, service-oriented process, public administration, security.

ВИТМАН КОСТЯНТИН МИКОЛАЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
директор Центру підготовки магістрів публічної служби
і професійних суддів, доктор політичних наук, професор*

ДО МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ВИЗНАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ АВТОХТОННИХ ЕТНІЧНИХ ГРУП

Необхідність вдосконалення концептуального підходу до правового регулювання прав різних етнічних груп в Україні не викликає сумніву. У Законі «Про корінні народи в Україні» у 2021 році вперше запропоновано критерії правового статусу різних етнічних груп. Особливий правовий захист надано «автохтонним етнічним спільнотам, які сформувалися на території України, є носіями самотутньої мови і культури, мають традиційні, соціальні, культурні або представницькі органи, самоусвідомлюють себе корінними народами України, становлять етнічну меншість у складі її населення і не мають власного державного утворення за межами України» (ст. 1). У законі, як і в інших згаданих нормативно-правових актах, відображено загалом слушну ідею підвищеної відповідальності суспільства і держави за збереження культур окремих етнічних спільнот, історичне формування яких пов'язане виключно чи переважно з територією цієї держави і які не мають спеціальної підтримки в інших державах. У зв'язку з цим набуває особливої актуальності дослідження забезпечення прав таких етнічних спільнот у зарубіжному та міжнародному праві. У міжнародному праві це питання достатньою мірою не вирішене.

Європейська хартія регіональних мов або мов меншин 1992 р., яка найближче підійшла до визначення цієї проблеми, застосовується країнами-учасницями у різному обсязі та щодо спільнот, визначених за різними критеріями, що часто приводить до зрівняння автохтонних етнічних груп та тих груп, збереження і розвиток культури яких залежить виключно від спеціальної підтримки держави (наприклад, караїми).

Цікавим з погляду просування ідеї уточнення особливостей і прав автохтонних етнічних груп є досвід Федеративного союзу європейських

національностей (Federal Union of European Nationalities) – міжнародної неурядової організації, утвореної у 1949 р. у зв'язку із створенням Ради Європи. У 2019 р. до нього входили 103 організації, що представляють етнічні, мовні та національні меншини у 36 державах Європи, що здебільшого не мають титульних держав. Як вважає ця організація, 100 млн європейців є представниками таких меншин, яких налічується понад 300 і які розмовляють 53 мовами. Ця організація вплинула на ухвалення Радою Європи Європейської хартії регіональних мов і мов меншин та Рамкової конвенції про захист національних меншин [1].

Ухвалена цією організацією в 2006 р. у м. Бауцен / Будишин «Хартія автохтонних національних меншин в Європі» представляє таку дещо недосконалу і широку «самоконцепцію» автохтонних спільнот: «До автохтонних національних меншин / етнічних груп належать меншини, які виникли в результаті розвитку подій в європейської історії, як результат змін державних кордонів та інших історичних подій. До автохтонних національних меншин / етнічних груп також належать народи Європи, які ніколи не створювали державу і які живуть як меншина на території держави» [2]. Також у «Хартії» вказується на необхідність нормативного визначення і підтримується дефініція, запропонована цією організацією ще у 1994 р.: «Автохтонна національна меншина / етнічна група має розумітися як спільнота, (1) яка постійно мешкає на певній частині території держави чи розкидана по території держави, (2) має меншу чисельність, ніж решта населення держави, (3) члени якої є громадянами цієї держави, (4) члени якої були постійними мешканцями на певній території протягом поколінь, (5) яка може бути відрізнена від інших громадян держави на підставі її етнічних, мовних чи культурних характеристик і яка бажає зберегти ці характеристики». У «Хартії» наголошується на необхідності визначити стандарти подібних і відмінних рис автохтонних національних меншин і груп, що утворилися в результаті імміграції чи як біженці [2].

Загалом документи Федеративного союзу європейських національностей доволі чітко відокремлюють автохтонні етнічні групи від аллохтонних (allochtonous) – нових меншин, що утворилися в результаті міграцій. Але виокремлення, умовно кажучи, «недержавних» етнічних груп (умовно, адже сучасні демократичні держави є результатом волевиявлення не етносів, а громадянських народів-націй [3]) тут не запропоноване. Можна стверджувати, що у багатьох державах світу проблема автохтонних етнічних спільнот вирішується за допомогою міжнародного і національного правового регулювання щодо корінних народів, і насамперед Конвенції Міжнародної організації праці щодо корінного населення і населення, що веде племінний спосіб життя № 107 1957 р., Конвенції МОП про корінні народи і народи, які ведуть племінний спосіб життя № 169 1989 р., Декларації ООН про права корінних народів 2007 р., Американської декларації прав корінних народів 2016 р., а також відповідного законодавства.

Водночас визнані у міжнародному праві ознаки корінних народів відповідають насамперед історично колонізованим європейцями континентам і мало застосовні до умов Європи. Тому, зокрема, ЄС розглядає проблематику корінних народів насамперед як зовнішню, в контексті політики та проєктів щодо інших континентів [4]. Винятки стосуються визнання у 2016 р. на території ЄС двох арктичних корінних народів – саамів та інuitів Гренландії [5]. Тому більш актуальним є вирішення *проблематики прав автохтонних спільнот*, які, на відміну від корінних народів, насправді присутні у значній частині європейських держав. Термін «автохтонні етнічні групи» (або «автохтонні меншини») поступово входить у національне право низки держав, зокрема у Словенії автохтонними меншинами визнано угорців та італійців, а роми мають подібний до них статус. Водночас визначення і критерії автохтонної меншини у законодавстві відсутні. Так само нічим не обґрунтоване ігнорування факту багатостолітнього проживання на території Словенії інших спільнот (наприклад, німців, турків, євреїв, хорватів, сербів та ін.). Права представників неавтохтонних етнічних груп розглядаються як індивідуальні у контексті конституційних положень щодо рівності, свободи вираження своєї етнічної приналежності, використання своєї мови, свободи об'єднань тощо [6].

Конституція (ст. 11, 64, 96 та ін.) і закони Словенії передбачають, що особливі права автохтонних меншин мають здійснюватися насамперед територіально – у місцях їх традиційного розселення. Такі права охоплюють питання освіти, самоврядування, представництва, власного гімну та ін. Зокрема, передбачені: місце в парламенті, гарантоване представництво у регіональних органах влади, місцевому самоврядуванні для кожної із цих груп, подвійне голосування на парламентських і місцевих виборах, обов'язкове попереднє узгодження законодавства щодо прав людини та статусу етнічних спільнот, самоврядність етнічних громад з дорадчими повноваженнями та державним фінансуванням діяльності обраних ними органів, статус мови меншини як другої офіційної мови в місцях традиційного проживання меншини, дошкільна і початкова шкільна освіта мовою меншини. Роми розглядаються в Конституції Словенії як вразлива меншина, щодо якої ухвалюються спеціальні закони, передбачається особлива політика захисту і підтримки (ст. 65 Конституції), а передбачені у законодавстві права ромів багато в чому подібні до автохтонних меншин. Для гарантування і моніторингу прав угорців, італійців і ромів, координації відповідної діяльності органів влади і місцевого самоврядування створено спеціальні Урядові комісії. Права автохтонних меншин також захищено спеціальними договорами Словенії з Угорщиною 1993 р. та Італією 2000 р., а також через правонаступництво щодо договору Югославії й Італії 1975 р. [6].

Таким чином, слід відзначити, що в деяких європейських державах сформувався новий підхід до визначення правового статусу традиційних етнічних груп – «автохтонні етнічні меншини». Він дає змогу сприяти збереженню і повноцінному етнокультурному розвитку цих

спільнот, надати їм окремі колективні права, здатні компромісним чином втілити їх прагнення до самовизначення в умовах неможливості його повноцінної реалізації. Цей підхід цікавий для української науки і практики, адже слугує більш адекватною альтернативою запропонованому в нашому законодавстві статусу корінних народів, невідповідному українським і загалом європейським правовим і соціальним реаліям.

Список використаних джерел:

1. Сайт «Federal Union of European Nationalities». URL: <https://fuen.org/>
2. Charter for the autochthonous national minorities in Europe. Adopted by the Assembly of Delegates of FUEN. Bautzen / Budyšin, 25th of May 2006. <https://fuen.org/assets/upload/editor/Charter.pdf>
3. Кресіна І. О., Кресін О. В. Народ як суб'єкт міжнародного права // Права людини: філософські, теоретико-юридичні та політологічні виміри: Збір-ка статей учасників II Міжнародного круглого столу (м. Львів, 24–26 листопада 2017 року). Львів : ЛОБФ «Медицина і право», 2018.
4. Indigenous peoples within the framework of the development cooperation of the Community and the Member States. Council Resolution of 30 November 1998. URL: <https://cendoc.docip.org/collect/cendocdo/index/assoc/HASH0193.dir/Council%20Resolution%20Nov%201998.pdf>
5. An integrated EU policy for the Arctic. Joint Communication to the European Parliament and the Council. 27.4.2016. JOIN(2016) 21 final. URL: http://eeas.europa.eu/archives/docs/arctic_region/docs/160427_joint-communication-an-integrated-european-union-policy-for0the-arctic_en.pdf
6. Petricusic A. Slovenian legislative system for minority protection. С. 2–3, 8. URL: <http://www.gencat.cat/llengua/noves/noves/hm04tardor/docs/petricusic.pdf>

Ключові слова: автохтонні етнічні групи, мовні та національні меншини, корінні народи, національне право.

Key words: autochthonous ethnic groups, linguistic and national minorities, indigenous peoples, national law.